

ਏਸਾਓ ਦੀ ਅੰਸ

ਅਧਿਆਇ 36 ਏਸਾਓ ਦੀ ਅੰਸ ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦੇਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਏਸਾਓ ਨੂੰ ਯਾਰੂਬ ਦੇ ਵਾਂਗ ਚੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਵੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੇਈਰ (ਅਦੇਮ) ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇਣ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਬਰਕਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ (ਬਿਵਸਥਾ ਸਾਰ 2:5, 12, 22; ਯਹੇਸੁਆ 24:4)। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਏਸਾਓ ਦੇ ਵੰਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੇ ਇੱਕ ਕੌਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਚਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਏਸਾਓ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਵਿਚ "ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ" ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੇ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਬਰਾਹਾਮ ਅਤੇ ਸਾਰਾਹ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਆਉਣਗੇ (17:6, 16)।

ਏਸਾਓ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਪੋਤੇ (36:1-14)

ਏਸਾਓ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ (36:1-8)

¹ਏਸਾਓ ਅਰਥਾਤ ਅਦੇਮ ਦੀ ਕੁਲਪੱਤ੍ਰੀ ਏਹ ਹੈ। ²ਏਸਾਓ ਕਨਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਿੱਤੀ ਏਲੇਨ ਦੀ ਧੀ ਆਦਾਹ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲਿਆਇਆ ਅਰ ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਅਨਾਹ ਦੀ ਧੀ ਅਰ ਸਿਬਓਨ ਹਿੱਵੀ ਦੀ ਦੋਹਤੀ ਸੀ। ³ਅਰ ਬਾਸਮਥ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਇਸਮਾਏਲ ਦੀ ਧੀ ਅਰ ਨਬਾਯੇਥ ਦੀ ਭੈਣ ਸੀ। ⁴ਤਾਂ ਆਦਾਹ ਨੇ ਏਸਾਓ ਲਈ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਨੂੰ ਅਰ ਬਾਸਮਥ ਨੇ ਰਊਬੇਨ ਨੂੰ ਜਣਿਆ। ⁵ਅਰ ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ ਨੇ ਯਊਸ ਅਰ ਯਾਲਾਮ ਅਰ ਕੋਰਹ ਨੂੰ ਜਣਿਆ, ਏਹ ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਨਾਨ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਜੰਮੇ। ⁶ਤਾਂ ਏਸਾਓ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਧੀਆਂ ਅਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਵੱਗਾਂ ਸਾਰੇ ਡੰਗਰਾਂ ਅਰ ਸਾਰੀ ਪੂੰਜੀ ਨੂੰ ਜੋ ਉਸ ਕਨਾਨ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਕਮਾਈ ਸੀ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਯਾਰੂਬ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ ਵੱਲ ਚੱਲਿਆ ਗਿਆ। ⁷ਕਿਉਂਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਧਨ ਔਨਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸੱਕਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਧਰਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮੁਸਾਫਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਸੂਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਇਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਾਂਭ ਸੱਕੀ। ⁸ਤਾਂ ਏਸਾਓ ਸ਼ੇਈਰ ਦੇ ਪਹਾੜ ਵਿੱਚ ਟਿਕ ਗਿਆ, ਏਹੋ ਹੀ ਅਦੇਮ ਹੈ।

ਆਇਤ 1. ਉਤਪਤ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਰਗ ਮਿਆਰੀ ਸ਼ਬਦ *גֵּר* (ਟੈਲੇਡੇਥ) ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਇੱਥੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ **ਕੁਲਪੱਤ੍ਰੀ ਏਹ ਹੈ**। ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿਚ **ਏਸਾਓ** ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ **ਅਦੇਮ** ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (25:25, 29, 30 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਉਹ ਅਦੇਮੀਆਂ ਦਾ ਪੁਰਖਾ ਸੀ (36:8, 19, 43)।

ਆਇਤਾ 2, 3. ਏਸਾਓ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਤਿੰਨ ਪਤਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੇ ਕਨਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆਇਆ: ਇੱਕ ਹਿੱਤੀ ਏਲੇਨ ਦੀ ਧੀ ਆਦਾਹ ਸੀ, ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਅਨਾਹ ਦੀ ਧੀ ਅਰ ਸਿਬਰਨ ਹਿੱਵੀ ਦੀ ਦੇਹਤੀ ਸੀ। ਏਸਾਓ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਪਤਨੀ ਬਾਸਮਥ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਇਸਮਾਏਲ ਦੀ ਧੀ ਅਰ ਨਬਾਯੋਥ ਦੀ ਭੈਣ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਹੋਰ ਸੂਚੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਤਪਤ 26:34 ਵਿਚ, ਲਿਖਤ ਨਾਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ “ਬੇਰੀ ਹਿੱਤੀ ਦੀ ਧੀ ਯਹੂਦਿਥ ਅਰ ਏਲੇਨ ਹਿੱਤੀ ਦੀ ਧੀ ਬਾਸਮਥ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਨਾਨੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਤਪਤ 28:9 ਆਇਤ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ “ਇਸਮਾਏਲ ਦੀ ਧੀ ਅਰ ਨਬਾਯੋਥ ਦੀ ਭੈਣ ਮਹਲਥ” ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲਿਆ।

ਸੂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਮਤਭੇਦਾਂ ਦੇ ਲਈ ਕਈ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਣ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। (1) ਏਸਾਓ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚਲੇ ਕਈ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਯਾਰੂਬ (ਇਸਰਾਏਲੀ) ਅਤੇ ਏਸਾਓ (ਅਦੇਮ) ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। 36:3 ਵਿਚ ਬਾਸਮਥ ਅਤੇ 28:9 ਵਿਚ ਮਹਲਥ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸਮਾਏਲ ਦੀ ਧੀ ਅਤੇ “ਨਬਾਯੋਥ ਦੀ ਭੈਣ” ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ 36:2 ਵਿਚ ਆਦਾਹ ਅਤੇ 26:34 ਵਿਚ ਬਾਸਮਥ ਨੂੰ “ਹਿੱਤੀ ਏਲੇਨ ਦੀ ਧੀ” ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। (2) ਸ਼ਾਇਦ ਏਸਾਓ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਪਤਨੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ “ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ” ਅਤੇ “ਯਹੂਦਿਥ” ਇੱਕੋ ਨਾਮ ਦੀ ਭਿੰਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚਾਰ ਆਦਾਹ (36:2), ਜਾਂ ਬਾਸਮਥ (26:34), ਹਿੱਤੀ ਏਲੇਨ ਦੀ ਧੀ; ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ (36:2); ਬਾਸਮਥ (36:3), ਜਾਂ ਮਹਲਥ (28:9), ਅਬਰਾਹਾਮ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਸਮਾਏਲ ਦੀ ਧੀ ਅਤੇ ਨਬਾਯੋਥ ਦੀ ਭੈਣ; ਅਤੇ ਯਹੂਦਿਥ (26:34), ਬੇਰੀ ਹਿੱਤੀ ਦੀ ਧੀ। (3) ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗਲਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਲਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਕਦੀ ਕਦੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਤਨ ਖਰੜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕਾਪੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿਚ, ਸ਼ਾਮਰੀ ਪੈਂਟਾਟਿਊਕ ਦੇ 36:3, 4, 10, 13, 17 ਵਿਚ “ਬਾਸਮਥ” ਦੀ ਬਜਾਇ “ਮਹਲਥ” ਹੈ।¹

ਇਬਰਾਨੀ ਪਾਠ ਸੰਚਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪੀੜਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 36:2 ਵਿਚ “ਅਨਾਹ” “ਹਿੱਤੀ ਏਲੇਨ ਦੀ ਧੀ [גַּז, בָּאָה]” ਲਾ (ਵੇਖੋ KJV; NJPSV; ESV)। ਪਰ, ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗਵਾਹੀਆਂ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਰੀਟਨ ਪੈਂਟਾਟਿਊਕ, LXX, ਅਤੇ ਸੀਰੀਅਕ ਸਮੇਤ - ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਇ “ਪੁੱਤਰ” ਹੈ (ਵੇਖੋ REB; NRSV; NJB)। ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੇ ਲਈ, ਕੁੱਝ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਵਿਚ ਸਧਾਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ ਅਨਾਹ ਦੀ “ਧੀ” ਅਤੇ ਸਿਬਰਨ ਦੀ “ਪੋਤਰੀ” (NASB; NIV)। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ 36:24 ਨਾਮ “ਅਨਾਹ” ਨੂੰ ਸਿਬਰਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਆਇਤ 2 ਦਾ ਇਹ ਭਰਮ ਇੱਕ ਲਿਖਤੀ ਗਲਤੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।²

ਇਸ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਖੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਇਤ 2 “ਸਿਬਰਨ” ਨੂੰ “ਹਿੱਵੀ” ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਆਇਤਾਂ 20, 21, ਅਤੇ 29 ਵਿਚ ਸਿਬਰਨ ਨੂੰ “ਸ਼ੇਏਰ ਹੇਰੀ ਦਾ

ਪੁੱਤ੍ਰ” ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਹਿੰਦੀ” “ਹੋਰੀ” ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪੀ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 10:17)। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹੋਰੀ ਹੋਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਮਸੀਹ ਤੋਂ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਈਸਵੀ ਪੂਰਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਮਸੋਪੋਤਾਮੀਆ ਤੋਂ ਸੀਰਿਯਾ ਅਤੇ ਫਿਲਿਸਤੀਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ³; ਹਿੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਦੇ ਲਈ ਸਬੂਤ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਆਇਤਾਂ 4, 5. ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਇਤਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਉਹ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਨ ਜੋ ਏਸਾਓ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਨੇ **ਕਨਾਨ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਜੰਮੇ** ਸਨ ਨਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ। **ਆਦਾਹ** ਨੇ ਏਸਾਓ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ; ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ **ਅਲੀਫਾਜ਼** ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸ਼ਾਇਦ “ਮੇਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰ [ਏਲ] ਜੇਤੂ ਹੈ” ਜਾਂ “ਮੇਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰ [ਏਲ] ਸੁਧ/ਤੇਜਵਾਨ” ਹੈ।⁴ ਉਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਬੀਲਾਈ ਸਰਦਾਰ ਬਣਿਆ (36:10-12, 15, 16; 1 ਇਤਹਾਸ 1:35, 36)। “ਅਲੀਫਾਜ਼” ਅੱਜੂਬ ਦੇ ਇੱਕ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਵੀ ਨਾਮ ਸੀ (ਅੱਜੂਬ 2:11) ਜੋ ਤੇਮਾਨ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਅਦੋਮ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ (ਯਿਰਮਿਯਾਹ 49:7, 20)। ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਦੇ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ “ਤੇਮਾਨ” ਸੀ (36:11, 15)।

ਲਿਖਤ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ **ਬਾਸਮਥ ਨੇ ਰਊਏਲ ਨੂੰ ਜਣਿਆ**, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਪਰਮੇਸੁਰ [ਏਲ] ਦਾ ਮਿੱਤਰ”। ਇਹ ਆਦਮੀ ਵੀ ਇੱਕ ਕਬਾਇਲੀ ਸਰਦਾਰ ਬਣਿਆ (36:10, 13, 17; 1 ਇਤਹਾਸ 1:35, 37)। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਨਾਮ “ਰਊਏਲ” ਅਦੋਮੀਆਂ ਅਤੇ ਮਿਦਯਾਨੀਆਂ (ਕੂਚ 2:15, 18; ਗਿਣਤੀ 10:29), ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਆਮ ਹੋ ਗਿਆ (1 ਇਤਹਾਸ 9:8)।

ਆਹਾਲੀਬਾਹ ਨੇ **ਯਊਸ ਅਰ ਯਾਲਾਮ ਅਰ ਕੇਰਹ** ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। “ਯਊਸ” ਦਾ ਅਰਥ ਸ਼ਾਇਦ “ਕਾਸ਼ [ਪਰਮੇਸੁਰ] ਮਦਦ ਕਰੇ,” ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਇਸਰਾਏਲੀ ਨਾਮ ਬਣ ਗਿਆ (1 ਇਤਹਾਸ 7:10)। “ਯਾਲਾਮ” ਦਾ ਅਰਥ ਅਨਿਸ਼ਚਤ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸਰਦਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ (36:14, 18; 1 ਇਤਹਾਸ 1:35)। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ “ਕੇਰਹ” ਦਾ ਅਰਥ “ਗੰਜਾ” ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਕੇਰਹ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ, ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ, ਇੱਕ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਸੀ (36:14, 18; 1 ਇਤਹਾਸ 1:35)। ਇਹ ਨਾਮ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਏਸਾਓ ਦੇ ਇੱਕ ਪੋਤਰੇ ਅਤੇ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (36:16)। ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ, ਹਬਰੋਨ ਦੇ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ “ਕੇਰਹ” ਸੀ (1 ਇਤਹਾਸ 2:43), ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੋਢੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਮੂਸਾ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਦਰੋਹ ਕੀਤਾ ਸੀ (ਗਿਣਤੀ 16:1-50)।

ਆਇਤਾਂ 6-8. ਇਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਏਸਾਓ **ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਯਾਕੂਬ ਦੇ ਕੋਲੋਂ** ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਸ਼ੇਈਰ ਵਿਚ **ਚੱਲਿਆ ਗਿਆ**। ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਏਸਾਓ ਅਤੇ ਯਾਕੂਬ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਹੋਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ (35:28, 29)। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਤ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਲਾਬਾਨ ਮਹਨਾਯਿਮ ਵਿਚ ਗਲੇਦ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਦੇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਦੋਹਰੇ ਦੋਹਰੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਗਿਆ

ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਯਾਕੂਬ ਨੇ ਸ਼ੇਈਰ ਦੇਸ ਵਿਚ ਏਸਾਓ ਦੇ ਕੋਲ ਸੰਦੇਸੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਦਲ ਦੇ ਨਾਲ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ (32:1-5)। ਯਾਕੂਬ ਦੇ ਕਨਾਨ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਪਰਤਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਸਾਓ ਦੇ ਚਾਰ ਸੌ ਆਦਮੀ ਸ਼ੇਈਰ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ (32:6)। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ, ਏਸਾਓ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਹੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਈਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ (ਬਿਵਸਥਾ ਸਾਰ 2:12)।

ਪਰ, ਏਸਾਓ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਆਪਣੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਧੀਆਂ ਅਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਵੱਗਾਂ ਸਾਰੇ ਡੰਗਰਾਂ ਅਰ ਸਾਰੀ ਪੂੰਜੀ ਨੂੰ ਜੇ ਉਸ ਕਨਾਨ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਕਮਾਈ ਸੀ ਲੈਕੇ ਸ਼ੇਈਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਯਾਕੂਬ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਸਿਰਫ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਧਨ ਔਨਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸੱਕਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦੋਵਾਂ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਸੱਕਦੀ।⁵ ਫਿਰ ਏਸਾਓ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ੇਈਰ ਦੇ ਪਹਾੜ ਵਿੱਚ ਟਿਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਕਨਾਨ ਯਾਕੂਬ ਦੇ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ (ਇਸਹਾਕ ਦੀ ਮੁਖ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ; 25:33)। ਇਸ ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਆਖਰੀ ਬਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੰਡ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ: **ਏਹੋ ਹੀ ਅਦੋਮ ਹੈ** (ਵੇਖੋ 36:1)। “ਅਦੋਮ” ਏਸਾਓ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਅੰਸ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਲਈ ਵਿਕਲਪੀ ਨਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ “ਲਾਲ” ਹੈ, ਲਾਲ ਸਾਗਰ ਦੇ ਦੱਖਣ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਲਈ ਲਾਲ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਣ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸੀ।

ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪੋਤੇ (36:9-14)

⁹ਏਹ ਏਸਾਓ ਦੀ ਕੁਲਪੱਤ੍ਰੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਦੋਮੀਆਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸ਼ੇਈਰ ਦੇ ਪਹਾੜ ਵਿੱਚ ਸੀ।
¹⁰ਸੇ ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਏਹ ਸਨ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਏਸਾਓ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਆਦਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਰ ਰਊਏਲ ਏਸਾਓ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਬਾਸਮਥ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ।
¹¹ਅਰ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੇਮਾਨ ਓਮਾਰ ਸਫੇ ਅਰ ਗਾਤਮ ਅਰ ਕਨਜ਼ ਸਨ।
¹²ਤਿਮਨਾ ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਦੀ ਸੁਰੇਤ ਸੀ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਲਈ ਅਮਾਲੇਕ ਨੂੰ ਜਣਿਆ, ਏਹ ਏਸਾਓ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਆਦਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ।
¹³ਰਊਏਲ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਏਹ ਸਨ ਨਹਥ ਅਰ ਜ਼ਰਹ ਅਰ ਸ਼ੰਮਾਹ ਅਰ ਮਿੱਜਾਹ, ਏਹ ਏਸਾਓ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਬਾਸਮਥ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ।
¹⁴ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਏਹ ਸਨ ਜਿਹੜੀ ਏਸਾਓ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਅਰ ਅਨਾਹ ਦੀ ਧੀ ਅਰ ਸਿਬਾਓਨ ਦੇ ਦੋਹਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਨੇ ਏਸਾਓ ਲਈ ਯਊਸ ਅਰ ਯਾਲਾਮ ਅਰ ਕੋਰਹ ਨੂੰ ਜਣਿਆ।

ਆਇਤ 9. ਉਤਪਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇੱਥੇ ਮਿਆਰੀ ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ ਦੁਹਰਾਈ ਗਈ ਹੈ; ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ, ਸ਼ਬਦ ਟੇਲੇਡੋਥ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੁਲਪੱਤ੍ਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਵੇਖੋ 36:1)। ਇਹ ਨਵਾਂ ਪੈਰਾ (36:9-14) ਏਸਾਓ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪਤਨੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਵੇਖੋ 36:1-5), ਅਤੇ ਇਹ ਏਸਾਓ ਨੂੰ ਅਦੋਮੀਆਂ ਦਾ ਪੁਰਖਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ (ਵੇਖੋ 36:1, 8)। ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਹ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਉਸ ਨੂੰ

ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਈਰ ਦੇ ਪਹਾੜ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ; ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ “ਸ਼ੇਈਰ ਹੇਰੀ” ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (36:20)।

ਆਇਤ 10. ਦੁਬਾਰਾ ਦੇ ਪਤਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਤੇਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੀ ਹੈ: ਅਲੀਫਾਜ਼ ਜੋ ਆਦਾਹ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਰਊਏਲ ਜੋ ਬਾਸਮਥ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ (ਵੇਖੋ 36:4)।

ਆਇਤ 11. ਇਹ ਪੋਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ੇਈਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਲੀਫਾਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਪੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: ਤੇਮਾਨ, ਓਮਾਰ, ਸਫੇ, ਗਾਤਾਮ, ਅਤੇ ਕਨਜ਼। ਤੇਮਾਨ ਸ਼ਾਇਦ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਜੋ ਏਸਾਓ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ (36:15)। “ਤੇਮਾਨ” ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਦੱਖਣ”⁶; ਬਾਅਦ ਵਿਚ, ਨਬੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਅਦੋਮ ਦੇ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂ ਜਿਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤਾ (ਯਿਰਮਿਯਾਹ 49:20; ਹਿਜ਼ਕੀਏਲ 25:13; ਆਮੋਸ 1:12; ਓਬਦਯਾਹ 9; ਹਬਕੂਕ 3:3)। ਅੱਯੂਬ ਦੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਤੇਮਾਨੀ ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਸੀ (ਅੱਯੂਬ 2:11); ਅਤੇ ਅੱਯੂਬ ਖੁਦ ਉਸ ਦੇਸ ਦਾ ਸੀ (ਅੱਯੂਬ 1:1), ਜਿਸ ਨੂੰ ਯਿਰਮਿਯਾਹ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਅਦੋਮ ਦੀਏ (“ਧੀਏ”) (ਵਿਰਲਾਪ 4:21)।

ਓਮਾਰ, ਸਫੇ, ਅਤੇ ਗਾਤਾਮ ਅਗਿਆਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ। ਕਨਜ਼ ਉਤਪਤ 15:19 ਕਨਿੱਜੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸ ਦੇ ਲੋਕ ਸੰਭਵ ਤੌਰ ਤੇ ਗਿਣਤੀ 32:12 ਵਿਚ ਉਲੇਖ ਕੀਤੇ ਯਹੂਦਿਯਾ ਦੇ ਕਬੀਲੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ।⁷

ਆਇਤ 12. ਅਲੀਫਾਜ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਛੇਵਾਂ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਮਾਲੇਕ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰੇਤ ਤਿਮਨਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ (36:22 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।⁸ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਦੀ ਅਸਲੀ ਪਤਨੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੂਸਰੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਲੋਕ ਅਮਾਲੇਕ ਨੂੰ ਨਜਾਇਜ਼ ਪੁੱਤਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।⁹ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਇਸਰਾਏਲੀ ਅਮਾਲੇਕੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।¹⁰ ਇਹ ਤਰਕ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਯਾਕੂਬ ਦੇ ਚਾਰ ਗੋਤ ਯਾਕੂਬ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸੁਰੇਤਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ (30:3-13)। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਅਤੇ ਅਮਾਲੇਕੀਆਂ ਵਿਚਲੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕੀ ਸੀ; ਪਰ ਬਾਈਬਲ ਦੀ ਲਿਖਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ, ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਅਮਾਲੇਕ ਦੀ ਅੰਸ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਦੇ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ (ਕੂਚ 17:8-16; ਗਿਣਤੀ 24:20)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਵਾਦ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਿਜ਼ਕੀਯਾਹ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੇ ਬਾਕੀ ਬਚਿਆ ਆਖਰੀ ਅਮਾਲੇਕੀ ਵੀ ਨਾਸ ਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (ਅੱਠਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਈ.ਪੂ.; 1 ਇਤਹਾਸ 4:41-43)।

ਆਇਤ 13. ਰਊਏਲ, ਏਸਾਓ ਅਤੇ ਬਾਸਮਥ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਏ: ਨਹਥ, ਜ਼ਰਹ, ਸ਼ਮਾਹ, ਅਤੇ ਮਿੱਜਾਹ (ਵੇਖੋ 1 ਇਤਹਾਸ 1:37)। “ਨਹਥ” ਦਾ ਅਰਥ ਅਗਿਆਤ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਦੇ ਕੁਝ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੂੰ ਲੇਵੀ ਦੇ ਗੋਤ ਵਿਚੋਂ ਸਨ ਉਹੀ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ (1 ਇਤਹਾਸ 6:19, 26; 2 ਇਤਹਾਸ 31:13)। “ਜ਼ਰਹ” ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਸਵੇਰ, ਚਮਕਣਾ,”¹¹ ਅਤੇ ਇਹ ਯਹੂਦਾਹ ਅਤੇ ਤਾਮਾਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜੁੜਵਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ

(38:30; 46:12; ਮੱਤੀ 1:3)। “ਸੰਮਾਹ” ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਰੇ ਕਾਲਪਨਿਕ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਮ ਦਾਉਦ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦਾ (1 ਸਮੂਏਲ 16:9; 17:13) ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਯੋਧਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਦਾ ਇਹੋ ਨਾਮ ਸੀ (2 ਸਮੂਏਲ 23:11, 25)। “ਮਿੱਜ਼ਾਹ” ਦਾ ਅਰਥ ਅਨਿਸ਼ਚਤ ਹੈ।

ਆਇਤ 14. ਆਖਿਰਕਾਰ, ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ, ਜੋ ਏਸਾਓ ਦੀ ਇੱਕ ਪਤਨੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜੰਮੇ: ਯਊਸ, ਯਲਾਮ, ਅਤੇ ਕੋਰਹ (ਵੇਖੋ 36:5)। ਇੱਥੇ ਜਾਂ 36:18 ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪੇਤੇ ਦਾ ਉਲੇਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਏਸਾਓ ਦੀ ਅੰਸ ਦੇ ਸਰਦਾਰ (36:15-19)

¹⁵ਏਹ ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰਦਾਰ ਸਨ, ਏਸਾਓ ਦੇ ਪਲੇਠੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਰਦਾਰ ਤੇਮਾਨ ਸਰਦਾਰ ਓਮਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸਫੇ ਸਰਦਾਰ ਕਨਜ਼। ¹⁶ਸਰਦਾਰ ਕੋਰਹ ਸਰਦਾਰ ਗਾਤਾਮ ਸਰਦਾਰ ਅਮਾਲੇਕ ਏਹ ਸਰਦਾਰ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਤੋਂ ਅਦੇਮ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ। ਏਹ ਆਦਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ। ¹⁷ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਊਏਲ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਏਹ ਸਨ ਸਰਦਾਰ ਨਹਥ ਸਰਦਾਰ ਜ਼ਰਹ ਸਰਦਾਰ ਸੰਮਾਹ ਸਰਦਾਰ ਮਿੱਜ਼ਾਹ, ਏਹ ਸਰਦਾਰ ਰਊਏਲ ਤੋਂ ਅਦੇਮ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਅਰ ਏਹ ਏਸਾਓ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਬਾਸਮਥ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ। ¹⁸ਏਸਾਓ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਏਹ ਸਨ ਸਰਦਾਰ ਯਊਸ ਸਰਦਾਰ ਯਲਾਮ ਸਰਦਾਰ ਕੋਰਹ, ਏਸਾਓ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਅਰ ਅਨਾਹ ਦੀ ਧੀ ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ ਦੇ ਸਨ। ¹⁹ਏਹ ਏਸਾਓ ਅਰਥਾਤ ਅਦੇਮ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ ਅਤੇ ਏਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸਨ।

ਆਇਤਾਂ 15-19. ਇਸ ਖੰਡ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅਤੇ ਅੰਤ ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ [ਸਰਦਾਰਾਂ] ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (“ਏਸਾਓ ਦੀ ਅੰਸ”; NIV)। ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਏਸਾਓ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਤਨੀ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਵਿਵਸਥਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੰਸ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਮੂਹ ਆਦਾਹ ਦੇ ਦੁਆਰਾ, ਏਸਾਓ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਤੋਂ ਹੋਇਆ। ਅਲੀਫਾਜ਼ ਸੱਤਾਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਬਣਿਆ: ਤੇਮਾਨ, ਓਮਾਰ, ਸਫੇ, ਕਨਜ਼, ਕੋਰਹ, ਗਾਤਾਮ, ਅਮਾਲੇਕ (36:15, 16)। ਇਹ ਨਾਮ ਲਗਭਗ 36:11, 12 ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਸਿਰਫ “ਕੋਰਹ” ਪਹਿਲੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ “ਕਨਜ਼” ਅਤੇ “ਗਾਤਾਮ” ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਉਲਟ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਸਮੂਹ ਏਸਾਓ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬਾਸਮਥ ਤੋਂ ਰਊਏਲ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਚਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਹਨ: ਨਹਥ, ਜ਼ਰਹ, ਸੰਮਾਹ, ਅਤੇ ਮਿੱਜ਼ਾਹ (36:17; ਵੇਖੋ 36:13)। ਤੀਸਰੇ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਤਿੰਨਾਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ: ਯਊਸ, ਯਲਾਮ, ਅਤੇ ਕੋਰਹ (36:18; ਵੇਖੋ 36:14)। ਜਦਕਿ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਪੋਤਰਿਆਂ (ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੋਤਰਿਆਂ) ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੈ, ਤੀਸਰੀ ਸੂਚੀ ਸਿਰਫ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਸਨ)।

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਸਰਦਾਰ (שָׂרָדָר, *ਆਲੁੱਪ*) ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ 1 ਇਤਹਾਸ 1:51-54 ਵਿਚ ਸੰਖੇਪ ਸਮਾਂਤਰ ਹਵਾਲੇ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਇੱਕੋ ਸਿਰਲੇਖ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਵੀ *ਆਲੁੱਪ* ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ “ਸਰਦਾਰ” ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਇਹ ਅਦੇਮ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਕੁਚ 15:15)।

ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ (ਸੰਤਾਨ) ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਕਿਉਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ? ਸ਼ਬਦ ਆਲੋਚਨਾ ("ਸਰਦਾਰ"), ਸ਼ਾਇਦ ਮੂਲ ਨਾਂਵ גרָאָ (ਏਲੇਪ, "ਹਜ਼ਾਰ") ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਹੁਦੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਜੋ "ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਸਕ" ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।¹² ਉਤਪਤ 36:15-19, ਫਿਰ, ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ "ਸਰਦਾਰਾਂ" ਦੀ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ।¹³

ਸ਼ੇਈਰ ਹੇਰੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ (36:20-30)

²⁰ਸ਼ੇਈਰ ਹੇਰੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਸਨ ਸੇ ਏਹ ਸਨ ਲੋਟਾਨ ਅਰ ਸੋਬਾਲ ਅਰ ਸਿਬਓਨ ਅਰ ਅਨਾਹ। ²¹ਅਰ ਦਿਸ਼ੋਨ ਅਰ ਏਸਰ ਅਰ ਦੀਸ਼ਾਨ ਏਹ ਹੇਰੀਆਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ੇਈਰ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਦੇਮ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸਨ। ²²ਲੋਟਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੇਰੀ ਅਰ ਹੇਮਾਮ ਸਨ ਅਰ ਤਿਮਨਾ ਲੋਟਾਨ ਦੀ ਭੈਣ ਸੀ। ²³ਏਹ ਸੋਬਾਲ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ ਅਲਵਾਨ ਅਰ ਮਾਨਹਥ ਅਰ ਏਬਲ ਸਫੇ ਅਰ ਓਨਾਮ। ²⁴ਏਹ ਸਿਬਓਨ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ ਅੱਯਾਹ ਅਰ ਅਨਾਹ। ਏਹ ਓਹ ਅਨਾਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸਿਬਓਨ ਦੇ ਖੇਤੇ ਚਾਰਦਿਆਂ ਉਜਾੜ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਤੇ ਲੱਭੇ ਸਨ। ²⁵ਅਨਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਏਹ ਸਨ ਦਿਸ਼ੋਨ ਅਰ ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ ਅਨਾਹ ਦੀ ਧੀ। ²⁶ਏਹ ਦੀਸ਼ਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ ਹਮਦਾਨ ਅਰ ਅਸੁਬਾਨ ਅਰ ਯਿਤਰਾਨ ਅਰ ਕਰਾਨ। ²⁷ਏਸਰ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਏਹ ਸਨ ਬਿਲਹਾਨ ਅਰ ਜਾਵਾਨ ਅਰ ਅਕਾਨ। ²⁸ਏਹ ਦੀਸ਼ਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ ਉਸ ਅਰ ਅਰਾਨ। ²⁹ਏਹ ਹੇਰੀਆਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸਨ ਸਰਦਾਰ ਲੋਟਾਨ ਸਰਦਾਰ ਸੋਬਾਲ ਸਰਦਾਰ ਸਿਬਓਨ ਸਰਦਾਰ ਅਨਾਹ। ³⁰ਸਰਦਾਰ ਦਿਸ਼ੋਨ ਸਰਦਾਰ ਏਸਰ ਸਰਦਾਰ ਦੀਸ਼ਾਨ, ਏਹ ਹੇਰੀਆਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੇਈਰ ਦੇ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਸਨ।

ਏਸਾਓ ਦੀ ਅੰਸ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ, ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਚ, ਹੇਰੀ ਸ਼ੇਈਰ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਗੰਭੀਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਜਾਹਿਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਧਿਆਇ 36 ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਤੇ 1 ਇਤਹਾਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਪਾਈ ਗਈ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਸੂਚੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਾਂ ਅਗਿਆਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਪੁਰਖਿਆਂ 'ਤੇ ਥੋੜਾ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ, ਜਾਂ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹਨ।

ਆਇਤਾਂ 20, 21. ਏਸਾਓ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਏਸਾਓ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ **ਸ਼ੇਈਰ ਹੇਰੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਸਨ** (ਬਿਵਸਥਾ ਸਾਰ 2:12, 22)। ਨਾਮ "ਹੇਰੀ" ਦਾ ਸ਼ਬਦ-ਵਿਗਾਨ ਇੱਕ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ גרָאָ (ਹੇਰ) ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇੱਕ "ਛੇਦ" ਜਾਂ ਇੱਕ "ਗੁਫਾ" (ਵੇਖੋ 1 ਸਮੂਏਲ 14:11)। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੇਰੀ ਲੋਕ ਸ਼ਾਇਦ ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ,¹⁴ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਨ

(ਵੇਖੋ ਯਿਰਮਿਯਾਹ 49:16; ਉਬਦਯਾਹ 3)।

ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਰੇ ਹੋਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕਈ ਕੁਲ ਬਾਕੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਏਸਾਓ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਏ। ਉਤਪਤ 36:9-19 ਵਿਚ ਅਦੋਮੀ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਦਕਿ 36:20-30 ਵਿਚ ਹੋਰੀ ਕੁਲਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ, ਜੋ 1 ਇਤਹਾਸ 1:38-42 ਵਿਚ ਵੀ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਏਸਾਓ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਹੋਰੀਆਂ ਦੇ ਸੱਤ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਰਦਾਰ ਇੱਥੇ ਸੂਚੀਬੱਧ ਹਨ: **ਲੋਟਾਨ, ਸੋਬਾਲ, ਸਿਬਓਨ, ਅਨਾਹ, ਏਸਰ, ਅਰ ਦੀਸ਼ਾਨ**। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਨਾਮ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਨਾਮ **ਸੋਬਾਲ** ਕਾਲੇਬ ਦੀ ਅੰਸ ਅਤੇ ਯਹੂਦਾਹ ਦੇ ਗੋਤ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (1 ਇਤਹਾਸ 2:50, 52; 4:1, 2)। ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀ “ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ” ਸਨ।¹⁵ **ਏਸਰ** ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ “ਮਦਦ” ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।¹⁶ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਯਹੂਦਾਹ (1 ਇਤਹਾਸ 4:4), ਅਫ਼ਰਾਈਮ (1 ਇਤਹਾਸ 7:21), ਅਤੇ ਗਾਦ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਗਾਦੀ “ਏਜ਼ਰ,” ਇੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਯੋਧਾ ਅਤੇ ਆਗੂ, “ਦਾਊਦ ਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ” (1 ਇਤਹਾਸ 12:9)। ਬਾਬਲ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਿਸਪਾਹ ਦੇ ਇੱਕ ਸਰਦਾਰ ਦਾ ਇਹ ਨਾਮ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਯਰੂਸਲਮ ਵਿਚ ਇੱਕ ਜਾਜਕ ਦਾ ਇਹ ਨਾਮ ਸੀ (ਨਹਮਯਾਹ 3:19; 12:42)।

ਆਇਤ 22. ਸੱਤ ਹੋਰੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ 36:22-28 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ **ਲੋਟਾਨ** ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ **ਹੋਰੀ** ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ (“ਹੋਰੀ”)। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨ ਤੇ, ਨਾਮ “ਹੋਰੀ” ਨਾਮ ਸ਼ਿਮਓਨ ਦੇ ਗੋਤ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਨਾਨ ਦੇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਰਾਂ ਜਸੂਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ (ਗਿਣਤੀ 13:5)।

ਲੋਟਾਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਮ **ਹੋਮਾਮ** ਸੀ। ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਅਰਥ ਅਗਿਆਤ ਹੈ, ਪਰ 1 ਇਤਹਾਸ 1:39 ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ “ਹੋਮਾਮ” ਹੈ। ਸ਼ਬਦਜੋੜ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮੂਲੀ ਫਰਕ ਦੇ ਕਾਰਣ ਨਕਲਨਵੀਸ ਗਲਤੀਆਂ ਜਾਂ ਮਾਸੇਰੇਟਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਅਸੰਗਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਬਰਾਨੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਸਵਰ ਅੰਕ ਪਾਏ)।

ਆਇਤ 22 ਇੱਕ ਅਸਧਾਰਣ ਨੇਟ ਦੇ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ **ਤਿਮਨਾ ਲੋਟਾਨ ਦੀ ਭੈਣ ਸੀ**। ਲੇਖਕ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੋਰੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਏਸਾਓ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਉਤਪਤ 36:12 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਏਸਾਓ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਨੇ ਤਿਮਨਾ ਨੂੰ ਸੁਰੇਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸੀ।

ਆਇਤ 23. ਸੋਬਾਲ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅੱਗੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 1 ਇਤਹਾਸ 1:40 ਵਿਚ, **ਅਲਵਾਨ** ਨੂੰ “ਅਲਯਾਨ” ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ **ਸ਼ਫੇ** ਨੂੰ “ਸ਼ਫੀ” ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। **ਮਾਨਹਥ** ਨਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਸ਼ਾਇਦ “ਇੱਕ ਆਰਾਮ ਦਾ ਸਥਾਨ” ਹੈ (1 ਇਤਹਾਸ 8:6)¹⁷; ਅਤੇ ਇਹ “ਮਾਨੇਆਹ” ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਮਸੂਨ ਦੇ

ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ (ਨਿਆਂਈਆਂ 13:2)। **ਏਬਲ** ਸ਼ੇਬਾਲ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਨਾਮ ਮੱਧ ਕਨਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਕਮ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਬਿਵਸਥਾ ਸਾਰ 11:29; 27:13)। ਫਿਰ “ਏਬਲ” ਅਦੇਮੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। **ਓਨਾਮ**, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ “ਜੋਸ਼” ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਯਹੂਦਾ ਦੇ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ (1 ਇਤਹਾਸ 2:26, 28)।

ਆਇਤ 24. ਸਿਬਓਨ ਦੇ ਜੁੰਮੇ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਦਾ ਨਾਮ **ਅੱਯਾਹ ਸੀ**, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ “ਬਾਜ਼” ਜਾਂ “ਸ਼ਿਕਾਰ” ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਲੇਵੀਆਂ 11:14; ਬਿਵਸਥਾ ਸਾਰ 14:13; ਅੱਯੂਬ 28:7)। ਸ਼ਾਊਲ ਦੀਆਂ ਸੁਰੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਇਹੋ ਸੀ (2 ਸਮੂਏਲ 3:7; 21:8, 10, 11)। ਸਿਬਓਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪੁੱਤਰ **ਅਨਾਹ ਸੀ**, ਜੋ 36:20, 25 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚਾਚੇ ਅਨਾਹ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਦੋਵਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨੇ ਜਵਾਨ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ: ਇਹ ਉਹ ਸੀ **ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸਿਬਓਨ ਦੇ ਖੇਤੇ ਚਾਰਦਿਆਂ ਉਜਾੜ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਤੇ ਲੱਭੇ ਸਨ**। ਇਬਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ **מַיִם** (*ਯੇਮੀਮ*), ਅਨੁਵਾਦ “ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਤੇ,” ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇੱਥੇ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਅਨਿਸ਼ਚਤ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ “ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦੇ ਚਸਮੇ” ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਲਾਤੀਨੀ ਵੈਲਗੇਟ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ), ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਚ “ਪਾਣੀ” (NAB; NKJV), “ਨਖਾਲਿਸਤਾਨ” (CEV), ਜਾਂ “ਖੱਚਰਾਂ” (KJV; NEB) ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਇਤ 25. ਅਨਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ “ਅਨਾਹ” ਸਿਬਓਨ ਦਾ ਭਰਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜਵਾਨ ਅਨਾਹ ਦਾ ਚਾਚਾ ਸੀ (36:24)। ਉਸ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, **ਦਿਸ਼ੇਨ**, ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਉਸੇ ਨਾਮ ਦੀ ਇੱਕ ਚਾਚਾ ਸੀ (36:21), ਅਤੇ ਇੱਕ **ਧੀ** ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ **ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ ਸੀ**। ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਹੀ, ਇਹ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਏਸਾਓ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ। ਪਰ, ਉਹ ਖਾਸ ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ “ਅਨਾਹ ਦੀ ਧੀ ਅਤੇ ਸਿਬਓਨ ਦੀ ਪੋਤਰੀ ਸੀ” (36:2, 24)। ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ, ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਇੱਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਉਹੀ ਸੀ।

ਆਇਤ 26. ਹੋਰੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀਸ਼ਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ (ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ) ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਹੈ: **ਹਮਦਾਨ, ਅਸੂਬਾਨ; ਯਿਤਰਾਨ;** ਅਤੇ **ਕਰਾਨ**। “ਹਮਦਾਨ” 1 ਇਤਹਾਸ 1:41 ਵਿਚ “ਹਮਰਾਨ” ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਸਿਰਫ “ਯਿਤਰਾਨ” ਉਤਪਤ 36 ਅਤੇ 1 ਇਤਹਾਸ 1 ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਸ਼ੇਰ ਦੇ ਗੋਤ ਦੇ ਇੱਕ ਇਸਰਾਏਲੀ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (1 ਇਤਹਾਸ 7:37)।

ਆਇਤ 27. ਏਸਰ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ (ਪੁੱਤਰਾਂ) ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਨਾਮ **ਬਿਲਹਾਨ** ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਿਨਯਾਮੀਨ ਦੀ ਅੰਸ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (1 ਇਤਹਾਸ 7:10)। 1 ਇਤਹਾਸ 1:42 ਵਿਚ **ਅਕਾਨ** “ਯਅਕਾਨ” ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ “ਬੇਨੇ-ਯਅਕਾਨ” (ਅਰਥ “ਯਅਕਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ”) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਦੇਮ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਂ ਅਦੇਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਸਥਾਨ ਜਿੱਥੇ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਹੋਏ

ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੇ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਸੀ (ਗਿਣਤੀ 33:31, 32; ਬਿਵਸਥਾ ਸਾਰ 10:6)। ਬਾਅਦ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਿਸਥਾਰਿਤ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ, “ਬੇਰੋਥ ਬੇਨੇ-ਯਅਕਾਨ,” ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਯਅਕਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਖੂਹ।”

ਆਇਤ 28. ਹੋਰੀਆਂ ਦਾ ਸੂਚੀ ਦੀਸ਼ਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ: ਉਸ ਅਰ ਅਰਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ “ਅਰਾਨ” ਨਾਮ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। “ਉਸ” ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਸ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਹੋਰੀ ਸ਼ੇਈਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਅਰਾਮ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਅਰਾਮੀ ਸੀ - ਅਰਾਮ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਤਾਨ, ਨੂਹ ਦਾ ਪੋਤਾ - ਜਿਸ ਨੂੰ “ਉਸ” ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (10:23; 1 ਇਤਹਾਸ 1:17); ਇਹ ਨਾਮ ਅਬਰਾਹਾਮ ਦੇ ਭਰਾ ਨਾਹੋਰ ਦੇ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੀ, ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਮਿਲਕਾਹ ਨੇ ਰੱਖਿਆ (22:20, 21)। “ਉਸ ਦੇਸ ਵਿਚ” ਅੱਯੂਬ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਸਥਾਨ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅੱਯੂਬ 1:1), ਪਰ ਉਹ ਅਦੋਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ (10:23 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਆਇਤਾਂ 29, 30. ਇਹ ਆਇਤਾਂ ਭਾਗ ਨੂੰ ਬਰੈਕਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹੀ (36:20-30)। ਉਹ ਹੋਰੀਆਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੁਹਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ 36: 20, 21 ਦੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਰਿਕਾਰਡ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਅਦੋਮ ਦੇ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ (36:31-43)

ਅਦੋਮ ਦੇ ਰਾਜੇ (36:31-39)

³¹ਏਹ ਰਾਜੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਦੋਮ ਵਿੱਚ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ। ³²ਬਓਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਲਾ ਅਦੋਮ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦਿਨਹਾਬਾਹ ਸੀ। ³³ਬਲਾ ਮਰ ਗਿਆ ਅਰ ਜ਼ਰਹ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਯੋਬਾਬ ਬਸਰੇ ਦਾ ਓਸ ਦੇ ਥਾਂ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ³⁴ਯੋਆਬ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੇਮਾਨੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ ਤੋਂ ਹੁਸਾਮ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ³⁵ਹੁਸਾਮ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਬਦਦ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਦਦ ਜਿਸ ਨੇ ਮੋਆਬ ਦੇ ਰੜ ਵਿੱਚ ਮਿਦਯਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਵੀਤ ਸੀ। ³⁶ਹਦਦ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਮਸਰੇਕਾਹ ਦਾ ਸਮਲਾਹ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ³⁷ਸਮਲਾਹ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਸਾਊਲ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਜਿਹੜਾ ਦਰਿਆ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੇ ਰਹੇਬੇਥ ਦਾ ਸੀ। ³⁸ਸਾਊਲ ਮਰ ਗਿਆ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਅਕਬੋਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਆਲਹਾਨਾਨ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ³⁹ਬਆਲਹਾਨਾਨ ਅਕਬੋਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਰ ਗਿਆ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਹਦਰ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪਾਊ ਸੀ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਹੇਟਬਏਲ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਮਟਰੇਦ ਦੀ ਧੀ ਅਰ ਮੇਜਾਹਾਬ ਦੀ ਦੋਹਰੀ ਸੀ।

ਆਇਤ 31. ਇਹ ਭਾਗ ਇੱਕ ਸਿਰਨਾਵੇਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਅਦੋਮ ਵਿੱਚ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਸਮੇਂ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਦੇ ਚਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਗਿਣਤੀ 20:14-21) ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਦਾ

ਉਲੇਖ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੂਸਾ ਨੇ ਇੱਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਿਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਏਸਾਓ ਅਤੇ ਯਾਕੂਬ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਈ ਸੀ। ਮੂਸਾ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਨਾਨ ਜਾਣ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਲੰਘ ਜਾਣ ਦੇਵੇ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸਰਾਏਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਾਣਗੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੀਣਗੇ। ਮੂਸਾ ਦੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਭਰੀ ਅਪੀਲ ਦੇ ਉਲਟ, ਅਦੋਮ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਠੋਰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੂੰ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅਦੋਮ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸੈਨਾ ਭੇਜੀ।

“ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ” ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਲਿਖਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਭਾਵਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਂ ਦਾਊਦ ਜਾਂ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰਵ ਵਿਚ ਉਹੀ ਇਸਰਾਏਲੀ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਅਦੋਮੀਆਂ ਅਤੇ ਗੜਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤਦਾ ਸੀ (2 ਸਮੂਏਲ 8:13, 14; 1 ਇਤਹਾਸ 18:12, 13)।

ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਮੂਸਾ ਨੇ ਇਸਰਾਏਲੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਟਿੱਪਣੀ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਆਖਿਰਕਾਰ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਬਰਾਹਾਮ ਅਤੇ ਸਾਰਾਹ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ (17:6, 16)। ਇਹ ਰੱਬੀ ਵਾਇਦਾ ਯਾਕੂਬ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਤੋਂ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਪਦਨ ਅਰਾਮ ਤੋਂ ਨਿੱਕਲਿਆ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ “ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ” ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ (35:9-11)। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੂਸਾ ਨੇ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਦੇਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ; ਉਸ ਨੇ ਬਿਵਸਥਾ ਸਾਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 17:14-20 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ।

ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸੂਚੀ ਸਦੇਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਿਤਾ-ਪੁੱਤਰ ਵੰਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸਰਾਏਲੀ ਦਾਊਦ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਸਨ। ਅਦੋਮ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਉੱਤੇ ਵੰਸ਼ਵਾਦੀ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪੀ ਜਨਜਾਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ “ਰਾਜਾ” (מֶלֶךְ, ਮੇਲੇਕ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੀ ਬਜਾਇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਨਿਆਈਆਂ 8:5, 12; 1 ਸਮੂਏਲ 14:47; 1 ਰਾਜਿਆਂ 20:24)। ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੋਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਨ, ਹਰ ਇੱਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਆਇਤ 32. ਪਹਿਲਾ ਰਾਜਾ **ਬਰਿਰ ਦਾ ਪੁੱਕੂ ਬਲਾ** ਸੀ। ਹੋਰਨਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਇੱਥੇ ਅਤੇ 1 ਇਤਹਾਸ 1:43-51 ਵਿਚ ਸਮਾਂਤਰ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ “ਬਲਾ,” ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ “ਭੱਖਣਾ” ਜਾਂ “ਤਬਾਹੀ” ਸੀ, ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ

ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (46:21; ਗਿਣਤੀ 26:38, 40; 1 ਇਤਹਾਸ 5:8; 7:6, 7; 8:1, 3)। ਇਹ ਰਾਜਾ ਦਿਨਹਾਬਾਹ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਥਾਨ ਅਗਿਆਤ ਹੈ।

ਆਇਤ 33. ਬਲਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜ਼ਰਹ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਯੋਬਾਬ ਬਸਰੇ ਅਦੇਮੀ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ “ਯੋਬਾਬ” ਨਾਮ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਅਪਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ (10:29; ਯਹੋਸ਼ੁਆ 11:1; 1 ਇਤਹਾਸ 1:23; 8:9, 18)। “ਬਸਰੇ” ਅਕਸਰ ਅਦੇਮੀ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਯਸਾਯਾਹ 34:6; 63:1; ਯਿਰਮਿਯਾਹ 49:13, 22; ਆਮੋਸ 1:12)। ਇਸ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਨਾਮ ਬੁਸੇਰਾ ਹੈ; ਇਹ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜਮਾਰਗ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਮ੍ਰਿਤ ਸਾਗਰ ਦੇ ਪੰਚੀ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ।

ਆਇਤ 34. ਯੋਬਾਬ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਤੋਮਾਨੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ ਤੋਂ ਹੁਸਾਮ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ, ਨਾਮ “ਹੁਸਾਮ,” ਸਿਰਫ ਇਸ ਅਦੇਮੀ ਰਾਜੇ ਲਈ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (36:34, 35; 1 ਇਤਹਾਸ 1:45, 46)। “ਤੋਮਾਨੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ” ਅਦੇਮੀਆਂ ਦੇ ਜਿਲੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ (36:11 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਆਇਤ 35. ਬਦਦ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਦਦ ਦਾ ਉਲੇਖ ਅਦੇਮੀ ਉੱਤੇ ਅਗਲੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। “ਹਦਦ” ਨਾਮ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (25:15; 1 ਰਾਜਿਆਂ 11:14), ਅਤੇ “ਬਨ-ਹਦਦ” (ਭਾਵ “ਹਦਦ ਦਾ ਪੁੱਤਰ”) ਇੱਕ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ ਜੋ ਦੰਮਿਸਕ ਦੇ ਅਰਾਮੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (1 ਰਾਜਿਆਂ 15:18; 2 ਰਾਜਿਆਂ 6:24)। “ਹਦਦ” (“ਗੜਗੜਾਹਟ”) ਸ਼ਾਇਦ ਬਆਲ (“ਦੇਵਤਾ”) ਦਾ ਸਹੀ ਨਾਮ ਸੀ, ਜੋ ਕਨਾਨੀਆਂ ਦਾ ਤੂਫਾਨ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਦਦ ਨਾਮ ਦੇ ਅਦੇਮੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੋਆਬ ਦੇ ਰੜ ਵਿੱਚ ਮਿਦਯਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਾਊਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਦੇਮੀਆਂ ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹਦਦ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਅਵੀਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਥਾਨ ਅਗਿਆਤ ਹੈ।

ਆਇਤ 36. ਹਦਦ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਸਰੇਕਾਹ ਦਾ ਸਮਲਾਹ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਨਾਮ “ਸਮਲਾਹ” ਨਾਮ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਸਿਰਫ ਇਸੇ ਅਦੇਮੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (36:36, 37; 1 ਇਤਹਾਸ 1:47, 48)। “ਮਸਰੇਕਾਹ” ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਦਾਖਾਂ ਚੁਣਨ ਦਾ ਸਥਾਨ।” ਇਸ ਦਾ ਸਥਾਨ ਅਨਿਸ਼ਚਤ ਹੈ।

ਆਇਤ 37. ਉਸ [ਸਮਲਾਹ ਦੇ] ਦੇ ਥਾਂ ਸਾਊਲ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਜਿਹੜਾ ਦਰਿਆ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੇ ਰਹੋਬੇਬ ਦਾ ਸੀ। “ਸਾਊਲ” ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਇਬਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ “ਸਾਊਲ” ਦੇ ਲਈ ਲਿਪੀਅੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ (1 ਸਮੂਏਲ 9:2)। ਵਾਕ “ਜਿਹੜਾ ਦਰਿਆ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੇ ਰਹੋਬੇਬ ਦਾ ਸੀ” ਇੱਕ ਭੂਗੋਲਿਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਦੇਮੀ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। NASB ਵਿਚ, “ਫਰਾਤ” ਨੂੰ ਇਟਾਲਿਕ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਬਰਾਨੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ

“ਦਰਿਆ” (ܕܪܝܐ, *ਹਾਨਾਹੇਰ*) ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਕਸਰ ਫਰਾਤ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਵੇਖੋ 31:21; ਕੂਚ 23:31; ਗਿਣਤੀ 22:5; ਯਹੋਸ਼ੁਆ 24:14)। ਪਰ, ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਦੋਮ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਲੇ ਇੱਕ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਥਾਨ ਅਨਿਸ਼ਚਤ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਜਗਾ ਹੈ ਨੇਗੇਵ ਵਿਚ ਇਸਹਾਕ ਨੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ “ਰਹੋਬੋਥ” ਰੱਖਿਆ ਸੀ; ਇਹ ਇੱਕ ਵਾਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਥਿਤ ਸੀ (26:22 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਆਇਤ 38. ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਕਬੋਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਆਲਹਾਨਾਨ ਅਦੋਮੀ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਬਆਲ ਦਿਆਲੂ ਹੈ।” ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ, ਦਾਊਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮਾਲੀ, ਇਸੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ (1 ਇਤਹਾਸ 27:28)। ਉਤਪਤ 36:38 ਵਿਚ, ਕੋਈ ਸਥਾਨ ਬਆਲਹਾਨਾਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਨਕਾਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਆਇਤ 39. ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਆਖਰੀ ਰਾਜਾ ਹਦਰ ਹੈ, ਪਰ 1 ਇਤਹਾਸ 1:50 ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਸ਼ਾਇਦ “ਹਦਦ” ਹੈ। “ਹਦਰ” ਅਤੇ “ਹਦਦ” ਵਿਚ ਉਲਝਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਬਰਾਨੀ ਅੱਖਰ *ਦੈਲੇਥ* (ד, *ਡੀ*) ਅਤੇ *ਰੇਸ਼* (ר, *ਆਰ*) ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਜੇ “ਹਦਦ” ਸਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਰਾਜੇ 35ਵੀਂ ਆਇਤ ਆਏ ਸਮਾਨ ਨਾਮ ਜਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਦੂਸਰਾ “ਹਦਦ” (ਜਾਂ “ਹਦਰ”) ਉਹ ਨੈਜਵਾਨ ਆਦਮੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ, ਦਾਊਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਯੋਆਬ ਦੁਆਰਾ ਅਦੋਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਚ ਕੇ ਮਿਸਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਦਾਊਦ ਮਰ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਅਦੋਮ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਦਰੋਹ ਨੂੰ ਭੜਕਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (1 ਰਾਜਿਆਂ 11:14-22, 25)¹⁸।

ਹਦਦ ਦਾ ਘਰ ਪਾਊ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨਗਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਗਿਆਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਤੀਠੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਹੇਟਬਏਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਪਰਮੇਸੁਰ [ਏਲ] ਲਾਭਾ” ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ, ਉਹ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗੇ ਉਸ ਦਾ ਮਟਰੇਦ ਦੀ ਧੀ ਅਰ ਮੇਜਾਰਾਬ ਦੀ ਦੋਹਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਦੋਮ ਦੇ ਸਰਦਾਰ (36:40-43)

⁴⁰ਏਸਾਓ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੱਬਰਾਂ ਅਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਅਰ ਨਾਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਏਹ ਸਨ, ਸਰਦਾਰ ਤਿਮਨਾ ਸਰਦਾਰ ਅਲਵਾਹ ਸਰਦਾਰ ਯਥੇਥ। ⁴¹ਸਰਦਾਰ ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ ਸਰਦਾਰ ਏਲਾਹ ਸਰਦਾਰ ਫੀਨੇਨ। ⁴²ਸਰਦਾਰ ਕਨਜ਼ ਸਰਦਾਰ ਤੇਮਾਨ ਸਰਦਾਰ ਮਿਬਸਾਰ। ⁴³ਸਰਦਾਰ ਮਗਦੀਏਲ ਸਰਦਾਰ ਈਰਾਮ, ਏਹ ਅਦੋਮ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਨ। ਏਹੋ ਏਸਾਓ ਅਦੋਮੀਆਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੈ।

ਆਇਤਾਂ 40-43. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਏਸਾਓ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਇਤਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੱਬਰਾਂ⁹ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

36:40-43 ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਮੁਸਕਲਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇੱਕ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਕਿ ਇਸ ਸੂਚੀ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ 36:15-19 ਵਿਚਲੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਕਿ ਉਹ 36:31-39 ਵਿਚ ਦਰਜ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ, ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸੱਤ ਨਾਮ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਏ ਹਨ: **ਅਲਵਾਹ**, **ਯਥੇਥ**, **ਏਲਾਹ**, **ਫੀਨੇਨ**,²⁰ **ਮਿਬਸਾਰ**,²¹ **ਮਗਦੀਏਲ**, ਅਤੇ **ਈਰਾਮ**। ਹੋਰ ਚਾਰ ਨਾਮ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ - ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। **ਤਿਮਨਾ** (36:40) ਅਲੀਫਾਜ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਸੁਰੇਤ ਸੀ (36:12) ਅਤੇ ਲੋਟਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਭੈਣ ਸੀ, ਜੋ ਸ਼ੇਈਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ (36:22)। **ਆਹਾਲੀਬਾਮਾਹ** (36:41) ਅਨਾਹ ਦੀ ਇੱਕ ਧੀ ਦਾ ਅਤੇ ਏਸਾਓ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ (36:2, 5, 14, 18, 24) ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਨਾਹ ਦੀ ਧੀ ਸੀ (36:25)। **ਕਨਜ਼** ਅਤੇ **ਤੇਮਾਨ** (36:42) ਅਲੀਫਾਜ਼ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਸੂਚੀਬੱਧ ਸਨ (36:11), ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਦੇਮੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਉਲੇਖ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ (36:15)।

ਟਿੱਪਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਨਾਮ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਫਿਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਜਦਕਿ ਇਸ ਆਖਰੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਦੇਮ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਸਨ।²² ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ

ਏਸਾਓ ਦੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ (ਅਧਿਆਇ 36)

ਅਬਰਾਹਾਮ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਤਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਏਸਾਓ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤਾਇਤ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੇ ਅਬਰਾਹਾਮ ਨੂੰ ਮਸੇਪੇਤਾਮੀਆ ਤੋਂ ਬੁਲਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਨਾਨ ਦੇਸ ਨੂੰ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਵਾਇਦੇ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਿੱਸਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ “ਤੂੰ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੋਵੇਗਾ” (17:4, 5) ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਤਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਰੇਤ ਦੇ ਵਾਂਗ ਅਣਗਿਣਤ (15:5; 22:17)। ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ, “ਤੈਥੋਂ ਰੈਜੇ ਨਿੱਕਲਣਗੇ” (17:6; ਵੇਖੋ 17:16)। ਅਧਿਆਇ 36 ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਇਦੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਏਸਾਓ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭੇਡ-ਬੱਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਗ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨੈਕਰ ਸਨ (32:6; 33:1, 9-11; 36:6-8)। ਅਬਰਾਹਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਵਾਇਦੇ ਦੇ ਕਾਰਣ, ਏਸਾਓ ਨੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਅਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਅਧਰਮੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਯਹੋਵਾਹ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 12:16)।

ਏਸਾਓ ਨੇ ਮੂਰਤੀਪੂਜਕ ਕਨਾਨੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਰਿਬਕਾਹ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ (27:46)। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੂਰਖਾ ਬਣ ਗਿਆ ਜੋ ਨਾ ਕੇਵਲ ਰੱਬ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਹੋਵਾਹ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਫ਼ਰਤ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਇਹ ਸਬੂਤ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਨਾਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦੇਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਦੋਮ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਿਆ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਬਰਾਹਾਮ ਅਤੇ ਇਸਹਾਕ ਦੀ ਸੰਗੀ ਅੰਸ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਹ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ। ਇੱਕ ਮਿੱਤਰਤਾ ਵਾਲਾ ਉੱਤਰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਬਜਾਇ, ਅਦੋਮ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਦੇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਫੌਜ ਭੇਜੀ, ਅਤੇ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਦੇਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਅਦੋਮ ਦੇਸ ਦੇ ਚਾਰਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੱਟ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (ਗਿਣਤੀ 20:14-21)। ਇਸ ਭੈਰੇ ਰਵੱਈਏ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਚੰਗੇ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਛੱਡਿਆ।

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਸਰਾਪ ਬਣ ਗਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸਾਲ ਬੀਤਦੇ ਗਏ, ਅਦੋਮ ਦੇ ਲੋਕ ਤਕੜੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਵਿਚ “ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ” ਅਦੋਮ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਗਏ (36:31)। ਆਖਿਰਕਾਰ, ਉਹ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ, ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਬਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਸਮੂਏਲ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਯੁੱਧਾਂ ਨੂੰ ਲੜੇ (1 ਸਮੂਏਲ 8:5, 20)। ਇਸ ਜੋਰਦਾਰ ਬੇਨਤੀ ਨੇ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਯਾਕੂਬ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਏਸਾਓ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹਾਨ ਕੌਮ ਬਣਾਇਆ। ਸਾਊਲ ਨੇ ਅਦੋਮੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਸਫਲ ਲੜਾਈ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ (1 ਸਮੂਏਲ 14:47), ਅਤੇ ਦਾਊਦ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ (ਗਿਣਤੀ 24:17, 18; 2 ਸਮੂਏਲ 8:14; 1 ਇਤਹਾਸ 18:13)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿੱਤਾਂ ਵਿਚ, ਰਿਬਕਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪੁੱਤਰ, ਏਸਾਓ ਅਤੇ ਯਾਕੂਬ, “ਦੋ ਕੌਮਾਂ” ਸਨ ਦਾਊਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ; ਇੱਕ ਜਾਤੀ “ਦੂਜੀ ਜਾਤੀ ਨਾਲੋਂ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਗਈ,” ਅਤੇ “ਵੱਡਾ” (ਏਸਾਓ ਦੀ ਸੰਤਾਨ, ਅਦੋਮੀ ਲੋਕ) “ਛੋਟੇ ਦੀ ਟਹਿਲ ਕਰੇਗਾ” (ਯਾਕੂਬ ਦੀ ਸੰਤਾਨ, ਇਸਰਾਏਲੀ) (25:22-26; ਵੇਖੋ 27:37-40)।

ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ, ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਅਤੇ ਅਦੋਮ ਵਿਚਲਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਦੋਵਾਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਬੀਆਂ ਨੇ ਅਕਸਰ ਅਦੋਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਬਰਦਸਤ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ, ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਨੰਦ ਦਿੱਤਾ ਸਗੋਂ 586 ਈ.ਪੂ. ਵਿਚ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੇ ਬਾਬਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ (ਜ਼ਬੂਰ 137:7; ਯਸਾਯਾਹ 34:5-10; ਵਿਰਲਾਪ 4:21, 22; ਹਿਜ਼ਕੀਏਲ 35:3-15)। ਇਸ ਧੋਖੇ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ, ਓਬਦਯਾਹ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ: ਅਦੋਮ ਦਾ

ਨਾਸ "ਤੇਰਾ ਜੁਲਮ ਜਿਹਤਾ ਤੈ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਯਾਕੂਬ ਨਾਲ ਕੀਤਾ" (ਓਬਦਯਾਹ 10)।

ਦੁੱਖ ਦੇ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ, ਅਦੇਮੀ ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਏਸਾਓ ਦੁਆਰਾ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਹਾਏ ਗਏ ਅੱਥਰੂਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭਰੇ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਕੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਸੀ (33:1-17; 35:28, 29)। ਅਦੇਮ ਦਾ ਇਤਹਾਸ - ਬਰਕਤਾਂ ਅਤੇ ਆਸ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ - ਜੇਕਰ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ (ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ) ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਣਦੇ। ਨਾ ਹੀ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਅਦੇਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸੀ, ਪਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਯਾਕੂਬ (ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ) ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੇ ਵਧਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਵੱਡਾ ਦੇਸ਼ ਆਣ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਅਦੇਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਸਗੋਂ ਚਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮੁੜਾਂਗਾ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ ..." (ਆਮੋਸ 1:11, 12)। ਅਦੇਮੀਆਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰਾਪ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਤਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਾਇਆ।

ਗੈਰ-ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਦਯਾ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਚੋਣ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਨਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸੁਤੰਤਰ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਚੁਣਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ: ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਦਣ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ "ਆਪਣਾ ਆਪ" ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਚੁਣੇ ਗਏ ਅਤੇ ਨਾ-ਚੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੌਮਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਕਿ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਇਸਰਾਏਲੀ (ਯਾਕੂਬ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ) ਸਿਰਫ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਕੌਮ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬਚਾਏ ਨਹੀਂ ਗਏ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ (ਕੂਚ 32:1-8, 25-28; ਗਿਣਤੀ 25:1-9; ਮੱਤੀ 23:13-39; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 3:7-19; 4:1-7)। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਅਦੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸੇ ਲਈ ਅਨੰਤ ਕਾਲ ਦੇ ਲਈ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਗੈਰ-ਚੁਣੇ-ਹੋਏ ਏਸਾਓ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ।

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਅੱਯੂਬ ਉਸ ਦੇਸ ਤੋਂ ਸੀ। ਉਤਪਤ 36:28 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸ, ਦੀਸ਼ਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰੀ ਸ਼ੇਈਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪੋਤਰਾ ਸੀ (ਵੇਖੋ 1 ਇਤਹਾਸ 1:42)। ਇਹ ਅਦੇਮ ਦੇਸ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਵਾਸੀ ਸਨ (36:21)। ਭਾਵੇਂ ਅੱਯੂਬ ਯਾਕੂਬ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਅਦੇਮੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ "ਪੂਰਾ ਤੇ ਖਰਾ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਡਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬਦੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ" (ਅੱਯੂਬ 1:1)। ਧਨ-ਦੌਲਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ, ਉਹ "ਉਹ ਪੂਰਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਨੁੱਖ ਸੀ" (ਅੱਯੂਬ 1:3)। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨੈਕਰ, ਧਨ ਦੌਲਤ, ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਖੁਸ਼ ਗਏ, ਤਾਂ ਵੀ ਜਮੀਨ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ "ਧੰਨ" ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਤ

ਵਿਚ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤਾਇਤ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ (ਯਾਕੂਬ 5:11)।

ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੈਰ-ਇਸਰਾਏਲੀ ਸੀ ਜੋ ਸੱਚੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ।²³ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਅੱਯੂਬ ਦੀਆਂ ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ (ਅੱਯੂਬ 2:11)। ਨਾ ਤਾਂ ਅੱਯੂਬ ਨੂੰ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਸਮਝ ਸੀ ਜਾਂ ਕਿਉਂ ਇੱਕ ਧਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਦੁੱਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਨ।

ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਅਦੇਮੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ, ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਉਪਜਾਊਪਨ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਨਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਕਨਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕੌਮਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੁਰਾਰਤੱਵ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਅਦੇਮੀ ਬਸਤੀਆਂ ਦੇ ਖੰਡਰਾਂ ਵਿਚ, ਮਿੱਟੀ ਦਿਆਂ ਭਾਂਡਿਆਂ ਅਤੇ ਪੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕੱਚੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਹੈ।²⁴ ਕਿੱਥੇ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਉਹ ਜੰਜੀਰ ਜੋ ਅੱਯੂਬ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ ਅਦੇਮੀਆਂ ਨੇ ਕਦੋਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ ਸੀ? ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਏਸਾਓ ਦੇ ਕੁਝ ਬੱਚਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਚੋਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸਵਰਗ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸਭ ਲੋਕ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਚੱਲਣ ਨੂੰ ਚੁਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਮੇਸੁਰ “ਜੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਈ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਬਚਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਹ ਸਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚਣ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਇੱਕੋ ਹੈ ਅਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਵਿਚੋਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮਸੀਹ ਯਿਸੂ। ਜਿਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਦੀ ਸਾਖੀ ਆਪਣੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਹੋਈ” (1 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 2:4-6)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਜੋਨ ਟੀ. ਵਿਲੀਜ਼, *ਜੇਨੇਸਿਸ*, ਦ ਲਿਵਿੰਗ ਵਰਡ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਐਸਟਿਨ, ਟੈਕਸਾਸ: ਸਵੀਟ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਕੰਪਨੀ, 1979), 375-76. ²ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਖਰੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਅਸਧਾਰਣ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ; ਪਰ, ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਇਬਰਾਨੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਲਿਖਤੀ ਸਵਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, “ਪੁੱਤਰ” ਅਤੇ “ਧੀ” ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵਿਅੰਜਨ ਸਮਾਨ ਹੈ: **ב** (*ਬੀ*)। ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਖਰੀ ਅੱਖਰ **ב** (*ਐਨ*) ਅਤੇ **ה** (*ਥ*), ਵੱਖਰੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਜੋ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਇਬਰਾਨੀ **ב** (*ਐਨ*, “ਪੁੱਤਰ”) ਜਿਵੇਂ **ה** (*ਥ*), “ਧੀ” ਨੂੰ ਗਲਤ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਸੀ। ³ਵਿਲੀਜ਼, 376 ਵਿਚ ਐਡਰੀਅੰਨਜ਼ ਵੈਨ ਸੈਲਮਸ, “Hivites,” ਦ *ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਬਾਈਬਲ ਇਨਸਾਇਕਲੋਪੀਡੀਆ ਸੋਧਿਆ ਸੰਸਕਰਣ*, ਸੰਪਾ. ਜੈਫਰੀ ਡਬਲਿਊ ਬ੍ਰੈਮਿਲੇ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਡਰਮੈਂਸ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਕੰਪਨੀ, 1982), 2:724. “ਉਲਰਿਕ ਹਬਨਰ, *ਦੀ ਐਂਕਰ ਬਾਈਬਲ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ* ਵਿਚ “ਅਲੀਫ਼ਜ਼,” ਸੰਪਾ ਡੇਵਿਡ ਨੋਇਲ ਫਰੀਡਮੈਨ (ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਡਬਲਡੇ, 1992), 2:471. ⁴ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੇ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਬਰਾਹਾਮ ਅਤੇ ਲੂਤ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕੀਤਾ ਸੀ (13:5-12)। ⁵ਅਰਨੈਸਟ ਐਕਸੈਲ ਨਾਫ, *ਦ ਐਂਕਰ ਬਾਈਬਲ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ* ਵਿਚ, “ਤੇਮਾਨ,” 6:347-48. ⁶ਜੇ. ਕੋਨੇਥ ਕੰਟਜ਼, *ਦ ਐਂਕਰ ਬਾਈਬਲ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ* ਵਿਚ “ਕਨਜ਼,”

4:17. ⁸ਉਤਪਤ 36:16 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੋਰਹ ਨਾਂ ਦਾ ਸੱਤਵਾਂ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਅਲੀਫਾਜ਼ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।
⁹ਯੋਸੇਫ਼ਸ ਅੰਟੀਕਿਊਟੀਸ 2.1.2. ¹⁰ਉਤਪਤ 19:30-38 ਵਿਚ ਅਮੋਨੀਆਂ ਅਤੇ ਮੋਆਬੀਆਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ।

¹¹ਜੇਰਾਡ ਵੈਨ ਗ੍ਰੋਨੀਗਨ, *TWOT* ਵਿਚ "גָּרָד," 1:251. ¹²ਜੈੱਕ ਬੀ. ਸਕੋਟ, *TWOT* ਵਿਚ "גָּרָד," 1:48.
¹³ਆਲਪ ਦੇ ਹੋਰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਵੀ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਜਕਰਯਾਹ 9:7 ਅਤੇ 12:5, 6, ਯਹੂਦਾਹ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ "ਕੁਲ" ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ¹⁴ਕੋਨੇਥ ਏ, ਮੈਥਿਊਜ਼, *ਜੇਨੇਸਿਸ 11:27-50:26*, ਦ ਨਿਊ ਅਮੇਰੀਕਨ ਕਮੈਂਟਰੀ, ਜਿਲਦ 1B (ਨੈਸ਼ਵਿਲ: ਬਰੋਡਮੈਨ ਐਂਡ ਹੌਲਮੈਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, 2005), 653. ਇੱਕ ਸੰਭਾਵਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰੀ ਲੋਕ ਖਾਣਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਨ। (ਡੋਰੇਕ ਕਿੰਡਰ, *ਜੇਨੇਸਿਸ: ਐਨ ਇੰਟਰੋਡਕਸ਼ਨ ਐਂਡ ਕਮੈਂਟਰੀ*, ਦ ਟਿਡਲ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀਜ਼ [ਡੋਨਰਜ਼ ਗਰੂਪ ਇਲੀਨੋਇਸ: ਇੰਟਰ-ਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1967], 178.) ¹⁵ਡੀ. ਜੇ. ਵਾਇਸਮੈਨ, ਦ ਨਿਊ ਬਾਈਬਲ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਵਿਚ "ਸ਼ੋਬਲ," ਸੰਪਾ. ਜੇ. ਡੀ. ਡਗਲਸ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਡਰਮੈਂਸ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਕੰਪਨੀ, 1962), 1182.
¹⁶ਮੈਥਿਊਜ਼, 654. ¹⁷ਫਰਾਂਸਿਸ ਬਰਾਊਨ, ਐਸ. ਆਰ. ਡਰਾਈਵਰ, ਅਤੇ ਚਾਰਲਸ ਏ. ਬ੍ਰਿਗਜ਼, *ਏ ਹਿਬਰਿਊ ਐਂਡ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਲੈਕਸੀਕਾਨ ਆਫ ਦ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ* (ਓਕਸਫੋਰਡ: ਕਲਾਰੈਂਡੋ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1962), 630. ¹⁸ਜੋਰਜ ਰਾਈਸ ਹੇਵੀ ਅਤੇ ਆਰ. ਕੇ. ਹੈਰੀਸਨ, ਦ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਬਾਈਬਲ ਐਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਵਿਚ "ਹਦਦ," 2:590. ¹⁹ਇਬਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ גָּרָד (*ਮਿਸਪਾਚਾਹ*) ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਪਰ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਹ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਵਿਚ "ਕਬੀਲੇ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (36:40; NIV; ESV)। (ਹਰਮਨ ਜੇ. ਐਸਟਿਲ, *TWOT* ਵਿਚ "גָּרָד," 2:946-47.) ²⁰“ਫੀਨੋਨ” “ਫੂਨੋਨ” (ਗਿਣਤੀ 33:42, 43) ਨੂੰ ਦਰਸਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮ੍ਰਿਤ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤੀਹ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਖਾਣਾਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅੱਜ ਇਸ ਨੂੰ ਫੀਨਾਨ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

²¹“ਮਿਬਸਾਰਾ” ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਕਿਲਾ।” ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਨਾਂ ਬੇਜਰਾ ਜਾਂ ਪੇਟਰਾ ਹੈ। ²²ਬਰੂਸ ਕੇ. ਵਾਟਕੇ, *ਜੇਨੇਸਿਸ: ਏ ਕਮੈਂਟਰੀ* (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ: ਜੋਡੇਰਵਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, 2001), 487. ²³ਅਲੀਫਾਜ਼ ਨਾਮ ਅਦੋਮੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (36:10)। ²⁴ਬਰਟਨ ਮੈਕਡੋਨਲ, ਦ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਬਾਈਬਲ ਐਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਵਿਚ “ਅਦੋਮ,” 2:20.